

УДК 378.147:37.014.5:316.356.4

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.344444>

Валентина Бодак, доктор філософських наук, професор, ректор
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0208-5282>
Анатолій Рибчук, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри математики та економіки
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0377-7881>
Оксана Сивик, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької і французької мов та методики їх навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2329-8896>

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті здійснено ґрунтовне дослідження багатогранної ролі освітнього середовища закладу вищої освіти у процесі формування громадянської компетентності студентської молоді. Зазначено, що сучасний університет виступає не лише осередком передачі знань, але й простором громадянського становлення та особистісного самовизначення. Проаналізовано структурні компоненти освітнього середовища університету та розкрито механізми їхнього впливу на формування активної громадянської позиції студентів. Запропоновано напрями вдосконалення освітнього простору закладу вищої освіти, котрі сприятимуть вихованню свідомого, відповідального та соціально активного громадянина.

Ключові слова: вища освіта; освітнє середовище; студентська молодь; громадянська компетентність; компоненти громадянської компетентності; педагогічні умови.

Літ. 14.

Valentina Bodak, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor, Rector of
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0208-5282>
Anatoly Rybchuk, Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Professor of the Mathematics and Economics Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0377-7881>
Oksana Syvyk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
German and French Languages and Methods of Teaching Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2329-8896>

EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION AS A FACTOR IN FORMING STUDENTS' CIVIC COMPETENCE

The article conducts a thorough study of the multifaceted role of the educational environment of a higher education institution (HEI) in the process of forming the civic competence of student youth. The emphasis is on the fact that a modern university is not only a center for the transfer of knowledge, but also a space for socio-cultural development, civic formation and personal self-determination of a young person. Special attention is paid to clarifying the essence of the concept of "civic competence" as an integrative characteristic of a person, combining cognitive, activity, and axiological components. The main structural components of the university's educational environment – educational and educational, socio-cultural, communicative and digital spaces – are analyzed in detail, and the mechanisms of their influence on the formation of an active civic position of students are revealed. It is noted that the educational and educational component ensures the assimilation of a system of knowledge about society and the state, the development of skills of critical analysis and reasoned expression of a position. The socio-cultural space creates conditions for the formation of value orientations, patriotic and humanistic ideals. The communicative component contributes to the establishment of a constructive dialogue, a tolerant attitude towards different views, while the digital space opens up new opportunities for civic activity in the online environment. Directions for improving the educational space of higher education institutions are proposed, including: the implementation of civic-oriented educational programs and projects; the formation of a favorable moral and psychological climate; the expansion of social partnership practices between the university, public organizations and local communities; the development of a culture of academic integrity as the basis of responsible citizenship. It is emphasized that the implementation of these directions will contribute to the

education of a conscious, responsible, proactive and socially active citizen, able to think critically, make informed decisions, participate in social transformations and contribute to the development of a democratic state.

Keywords: higher education; educational environment; student youth; civic competence; components of civic competence; pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві, зумовлені як внутрішніми реформами, так і глобальними викликами, актуалізують потребу у формуванні громадян нового типу – активних, свідомих, здатних мислити критично, приймати відповідальні рішення й брати участь у розбудові демократичної держави та сталих місцевих громад. У контексті побудови правової, соціальної та відкритої України особливої ваги набуває підготовка особистостей, які не лише володіють професійними компетентностями, а й усвідомлюють власну роль у суспільних процесах, дотримуються принципів верховенства права, толерантності, взаємоповаги та громадянської активності. Відтак система вищої освіти постає не лише як інституція фахової підготовки майбутніх спеціалістів, а й як потужний чинник соціалізації молоді, що покликана сприяти формуванню громадянської компетентності. Остання розглядається як інтегрована якість особистості, що поєднує знання про суспільство й державу, систему цінностей демократичної культури, практичні вміння взаємодії у громаді та внутрішні поведінкові установки, які орієнтують людину на активну участь у суспільному житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування громадянської компетентності студентської молоді завжди були у полі зору зарубіжних та вітчизняних дослідників, оскільки саме від рівня сформованості цієї компетентності залежить становлення активного, відповідального громадянина, здатного ефективно реалізовувати свої права і обов'язки, брати участь у суспільно-політичному житті держави та сприяти розвитку демократичних цінностей у суспільстві. Виховання громадянських якостей у сучасних європейських університетах є системним і багатовимірним процесом, який поєднує навчальну, виховну та соціальну складові, забезпечуючи підготовку молоді до активної участі у суспільному житті та сталого розвитку демократичної Європи. Так, іспанські дослідники К. Наваль, Х. Вільясіс та С. Ібаррола-Гарсія висловлюють думку, що "...ключовими питаннями є те, які соціальні компетенції можуть допомогти випускникам увійти у світ праці та як університети можуть сприяти розвитку таких компетенцій" [14]. О. Йонсон та Р. Гарсес стверджують, що "У європейській традиції демократичної освіти увага все більше зосереджується на особистісних рисах характеру, цінностях та навичках, а не на загальних структурних особливостях чи системних проблемах" [12, 62].

Формування громадянської компетентності є важливою складовою освітнього процесу у закладах вищої освіти України, адже воно сприяє вихованню патріотизму, правової культури, соціальної відповідальності та готовності до конструктивної взаємодії в громаді. Так, Л. Дольнікова та М. Гончаров зазначають, що "Виходячи з засад класичної дидактики, ми вважаємо, що формування і розвиток громадянської компетентності студентів буде якісним і результативним на основі таких педагогічних підходів: компетентісний, особистісно-орієнтований (студентоцентризований), операційний, інтегративний, проєктивний" [2]. Л. Зеленська та О. Солошенко акцентує на тому, що "Громадянська компетентність, її зв'язок з ідеями демократії, національною ідеєю, справедливістю, правами людини, стала пріоритетною в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, фундаментом стійкості українців" [3, 103]. Т. Кравчинська звертає увагу на те, що "Одним із завдань сучасної освіти й виховання є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей..." [8, 74]. І. Жадан підкреслює, що "Одним із інститутів, здатних змінити ситуацію й активізувати розвиток громадянської компетентності, є освіта" [5, 84]. Попри наявність значної кількості досліджень, присвячених формуванню громадянської компетентності студентів та розвитку освітнього середовища у закладах вищої освіти, існують позиції дослідників, котрі потребують детального аналізу. Невирішеною частиною проблеми є пошук ефективних педагогічних умов, моделей та інструментів формування громадянської компетентності студентів у сучасному (змішаному, цифровому, демократичному) освітньому середовищі закладу вищої освіти, а також розроблення критеріїв її оцінювання.

Метою статті є дослідження багатогранної ролі освітнього середовища закладу вищої освіти у процесі формування громадянської компетентності студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових чинників становлення цієї компетентності виступає освітнє середовище закладу вищої освіти. Воно охоплює цілісну систему педагогічних, соціокультурних, комунікативних та організаційних умов, що визначають не лише якість освітнього процесу, а й характер взаємин між усіма його учасниками. Освітнє середовище створює особливий простір взаємодії, у межах якого формуються ціннісні орієнтири, світоглядні позиції, культура

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

спілкування та навички співжиття у демократичному суспільстві [1, 38].

Саме через освітнє середовище студент залучається до реального досвіду демократичних практик співпраці, партнерства, академічної доброчесності, толерантності, взаємоповаги й відповідальності за прийняті рішення. Воно сприяє розвитку вміння вести конструктивний діалог, відстоювати власну позицію, враховуючи інтереси інших, а також формує почуття належності до університетської спільноти як моделі громадянського суспільства. При цьому університет постає не лише як інституція, що забезпечує передачу знань, а як простір, де поєднуються освіта, виховання та соціальна активність, формуючи підґрунтя для становлення зрілого, компетентного й свідомого громадянина, здатного діяти на засадах гуманізму та суспільної відповідальності. Е. Брукс та Дж. Вільяміс, аналізуючи процес оновлення виховання характеру в європейських університетах зазначають, що “Ми стверджуємо, що нинішні глобальні потрясіння повинні каталізувати роздуми щодо мети та змісту вищої освіти. Зокрема, ми стверджуємо, що можливість та відповідальність глобальних університетів сприяти спільному благу, що відображається в їхній широко поширеній громадянській орієнтації, містить у собі необхідне оновлення виховання характеру” [11, 53].

Громадянську компетентність можна розглядати як інтегровану здатність особистості діяти відповідно до принципів демократії, прав людини, законності, толерантності, соціальної справедливості та патріотизму. Вона охоплює не лише усвідомлення громадянських прав і обов’язків, а й внутрішню готовність активно реалізовувати їх у повсякденному житті, брати участь у суспільних ініціативах, сприяти розвитку громадянського суспільства, утвердженню демократичних цінностей і правової культури у власному середовищі [2].

Структура громадянської компетентності охоплює кілька взаємопов’язаних компонентів, серед яких когнітивний (знання про суспільні процеси, державний устрій, права людини), ціннісно-мотиваційний (система переконань, ідеалів, моральних орієнтирів), емоційно-вольовий (здатність до емпатії, самоконтролю, відповідальності) та діяльнісний (практичні навички громадянської участі, комунікації, волонтерства, самоорганізації). Взаємодія цих компонентів забезпечує цілісність громадянської компетентності, перетворюючи її на реальний механізм соціальної самореалізації особистості у сучасному демократичному суспільстві [8, 74].

Саме у період навчання в університеті відбувається інтенсивна соціалізація молоді особистості, становлення її як свідомого громадянина. Освітній простір вишу створює умови для засвоєння демократичних норм, формування громадянської

позиції, розвитку критичного мислення та набуття досвіду відповідальної соціальної взаємодії [4]. Університет стає не лише осередком знань, а й середовищем, де формується культура громадянської участі, толерантності та поваги до прав і свобод кожної людини.

Освітнє середовище закладу вищої освіти – це багатовимірною системою взаємодії студентів, викладачів та адміністрації, спрямована на створення умов для всебічного розвитку особистості, її самореалізації, професійного становлення та активної участі в громадському житті [7]. Таке середовище є не лише простором для засвоєння знань, а й осередком формування світогляду, ціннісних орієнтирів і громадянської позиції молоді. До ключових складових освітнього середовища належать [5, 32–38]:

по-перше, навчально-виховний компонент – передбачає гуманітаризацію освітнього процесу, впровадження міждисциплінарних курсів із громадянської освіти, етики, права, культурології, філософії. Р. Лопес-Месегер та Р. Мінгуес Вальєхос стверджують, що “однією з найбільш суперечливих і повторюваних проблем у більшості сучасних демократичних країн є конфігурація моделі освіти, спрямованої на сприяння громадянству, яка відповідає викликам історичного періоду” [13, 200]. Важливою складовою є застосування інтерактивних форм навчання – дебатів, дискусій, рольових ігор, моделювання соціальних ситуацій, які стимулюють критичне мислення, уміння аргументовано висловлювати власну позицію та приймати зважені рішення;

по-друге, соціально-психологічний компонент – формує атмосферу довіри, взаємоповаги та толерантності. Він охоплює психологічну підтримку студентів, розвиток культури партнерства між усіма учасниками освітнього процесу, підтримку студентських ініціатив, спрямованих на створення дружнього та безпечного середовища;

по-третє, організаційно-управлінський компонент – забезпечує можливість для студентів брати активну участь у процесах самоврядування, спільного прийняття рішень, розробленні та реалізації волонтерських, соціальних і культурних проєктів. Така взаємодія формує відповідальність, лідерські якості та навички громадянської участі [10, 244];

по-четверте, культурно-комунікативний компонент – охоплює систему заходів, що сприяють розвитку комунікативної культури та міжкультурного діалогу: проведення культурних акцій, тематичних днів, творчих фестивалів, форумів громадянської активності, зустрічей із представниками різних сфер суспільного життя. Отже, освітнє середовище закладу вищої освіти – це не лише сукупність матеріальних і організаційних умов, а передусім динамічний простір духовного, інтелектуального та

соціального зростання молодшої людини, у якому формуються компетентності, необхідні для життя у демократичному суспільстві.

Ефективними формами та методами формування громадянської компетентності є наступні [3, 104]:

– інтеграція громадянознавчої тематики в усі дисципліни. Вивчення громадянських цінностей має пронизувати весь освітній процес – від гуманітарних до технічних наук. Це дозволяє студентам бачити взаємозв'язок між професійною діяльністю та суспільною відповідальністю, формує розуміння етичних аспектів у будь-якій сфері життя;

– студентське самоврядування як школа демократії. Органи студентського самоврядування виступають не лише інструментом участі в управлінні університетом, а й майданчиком для розвитку лідерських якостей, навичок комунікації, критичного мислення та прийняття рішень. Саме тут студенти вчаться діяти демократично, відповідально та конструктивно;

– участь у волонтерських та соціальних ініціативах. Залучення студентів до волонтерської діяльності сприяє формуванню активної громадянської позиції, емпатії та готовності до співпраці. Через такі ініціативи молодь вчиться бачити реальні суспільні потреби й шукати ефективні способи їх вирішення;

– організація тренінгів із медіаграмотності, прав людини та недискримінації. Проведення інтерактивних занять, дискусій і майстер-класів допомагає студентам орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, критично сприймати медіаконтент, усвідомлювати свої права та поважати гідність кожної людини;

– реалізація спільних освітніх і громадських проєктів із місцевими громадами. Партнерство між університетом і місцевими громадами створює можливості для практичного застосування знань, розвиває культуру взаємодії, довіри та спільної відповідальності за розвиток суспільства [6, 904]. Результативність усіх цих форм роботи значною мірою залежить від відкритості університету до співпраці з громадським сектором, гнучкості освітнього середовища та, насамперед, від ціннісних орієнтацій викладачів, які своїм прикладом формують у студентів активну громадянську позицію та повагу до демократичних принципів.

Серед ключових педагогічних умов, що забезпечують ефективний розвиток громадянської компетентності студентської молоді, особливу увагу слід приділити кільком взаємопов'язаним аспектам [9, 122]:

1. Формування атмосфери партнерства та відкритого діалогу між усіма учасниками освітнього процесу. Йдеться не лише про демократичний стиль спілкування між викладачами та студентами,

а й про створення навчального середовища, у якому кожен має право голосу, відчуває себе рівноправним співтворцем освітнього простору. Такий підхід сприяє розвитку відповідальності, толерантності та взаємоповаги.

2. Упровадження проєктно-орієнтованого навчання, що надає можливість студентам застосувати здобуті знання на практиці, розв'язувати реальні суспільно значущі проблеми, працювати в команді, набуваючи досвіду соціальної взаємодії та громадянської активності. Проєктна діяльність стимулює ініціативність, критичне мислення та креативність, які є невід'ємними складниками громадянської зрілості.

3. Забезпечення практичної спрямованості громадянської освіти, коли навчальні дисципліни, позааудиторні заходи та волонтерські проєкти взаємодоповнюють одне одного. Завдяки цьому студенти мають змогу безпосередньо залучатися до суспільного життя, розуміти механізми громадянської участі, відчувати свою роль у розвитку демократичного суспільства.

4. Підтримка студентських ініціатив та розвитку лідерського потенціалу молоді, що сприяє самореалізації кожного здобувача освіти як активного громадянина. Важливо створювати умови, у яких студент може не лише висловити власну позицію, а й реалізувати ідеї, спрямовані на покращення життя університетської спільноти чи місцевої громади.

Реалізація зазначених педагогічних умов забезпечує не просто формування у здобувачів освіти знань про громадянські права та обов'язки, а й створює підґрунтя для становлення гармонійної, свідомої та соціально відповідальної особистості. Така особистість не лише розуміє сутність демократичних цінностей і норм суспільного співжиття, але й здатна активно відстоювати їх у повсякденному житті, приймати виважені рішення, діяти в інтересах спільного блага. У результаті формується громадянин, який не є пасивним спостерігачем суспільних процесів, а бере безпосередню участь у розвитку держави, сприяє зміцненню громадянського суспільства та утвердженню принципів гуманізму, справедливості й взаємоповаги.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Освітнє середовище закладу вищої освіти є одним із ключових соціально-педагогічних чинників формування громадянської компетентності студентів. Саме у вищій закладаються основи активної життєвої позиції, відповідальності, здатності до критичного мислення та усвідомленого вибору. Таке середовище має бути відкритим і демократичним, ґрунтуватися на принципах партнерства між викладачами й студентами, взаємоповаги, толерантності та довіри. Воно повинно стимулювати участь молоді у прийнятті рішень, громадських ініціативах, волонтерських і проєктних формах

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

діяльності, створюючи умови для самореалізації особистості в академічній і соціальній сферах.

Розвиток громадянськості студентської молоді – це не лише освітня мета, а й важливий стратегічний напрям державної політики. Від рівня громадянської свідомості, патріотизму та соціальної активності майбутніх фахівців залежить не просто якість професійного середовища, а й стабільність, демократія та поступ українського суспільства. Саме тому університет має виступати простором формування нової генерації громадян – відповідальних, ініціативних, здатних діяти в інтересах держави й громади, розбудовуючи сучасну європейську Україну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глушко О. Європейська рамка особистісної, соціальної та навчальної ключової компетентності (Life Comp): концептуальний вимір. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 4. С. 35–45.

2. Дольнікова Л.В., Гончаров М.С. Педагогічні підходи до формування громадянської компетентності студентів у закладі вищої освіти в період війни. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 2025. № 21. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16877898>

3. Зеленська Л.Д., Солошенко О.М. Формування громадянської компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти: від теорії до практики. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2025. № 98. С. 103–108.

4. Закон України “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності”. Урядовий кур’єр від 07.01.2023. № 5

5. Жадан І.В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реалії : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології. Кропивницький, 2022. 110 с.

6. Кондрацька Г. Розвиток соціально-громадянських компетентностей у студентів вищої школи. *Молодий вечірний*, 2019. № 11 (75), С. 903–906.

7. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (оновлена в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 893-р). Урядовий кур’єр від 09.11.2018. № 211.

8. Кравчинська Т. Формування громадянської компетентності педагога Нової української школи. *Вісник післядипломної освіти*. Вип. 8 (37). “Серія “Педагогічні науки””. 2019. С. 74–85.

9. Матвієнко О.В., Цихмейструк О.М. Громадянські цінності як складова громадянської компетентності демократичного майбутнього вчителя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова* Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Вип. 31. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 121–126.

10. Bozec G. Making citizenship a practice? Citizenship in schools in contemporary France. En A. P. V. Kühn u G. Graiño, (Eds.). *La educación cívica en España u en perspectiva internacional*. Université Côte d’Azur presse. 2023. pp. 287–306.

11. Brooks E. & Villacís J. (2023). Formar ciudadanos y ciudadanos-líderes para nuestra sociedad: renovando la educación del carácter en las universidades. To educate citizens and citizen-leaders for our society: Renewing character education in universities. *Revista Española de Pedagogía*, No. 81 (284), pp. 51–72.

12. Jónsson Ó.P. & Garces Rodriguez A. Educating democracy: Competences for a democratic culture. *Education, Citizenship and Social Justice*, 2021. No. 16

13. López-Meseguer R. & MínguezVallejos R. Civic Education: a Concept Analysis. *Educación cívica: análisis del concepto*. *Teoría de la Educación*. *Revista Interuniversitaria*, 2024. No. 36(2), pp. 199–217.

14. Naval C., Villacís J.L. & Ibarrola-García S. The Transversality of Civic Learning as the Basis for Development in the University. *Education Sciences*, 2022. No. 12(4), 240 p. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci12040240>

REFERENCES

1. Glushko, O. (2023). Yevropeiska ramka osobystisnoi, sotsialnoi ta navchalnoi kliuchovoi kompetentnosti (Life Comp): kontseptualnyi vymir [European Framework of Personal, Social and Educational Key Competences (Life Comp): Conceptual Dimension]. *Ukrainian Pedagogical Journal*. No. 4, pp. 35–45. [in Ukrainian].

2. Dolnikova, L.V. & Goncharov, M.S. (2025). Pedahohichni pidkhody do formuvannya hromadianskoi kompetentnosti studentiv u zakladi vyshchoi osvity v period viiny [Pedagogical Approaches to the Formation of Civic Competence of Students in a Higher Education Institution during the War]. *Pedagogical Academy: Scientific Notes*, No. 21. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16877898> [in Ukrainian].

3. Zelenska, L.D. & Soloshenko, O.M. (2025). Formuvannya hromadianskoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi pedahohichnoi osvity: vid teorii do praktyky [Formation of Civic Competence of Applicants for Higher Pedagogical Education: From Theory to Practice]. *Pedagogy of the Formation of Creative Personality in Higher and General Education Schools*. No. 98, pp. 103–108. [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy “Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti”. [Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity”]. *Government Courier* dated 07.01.2023. No. 5. [in Ukrainian].

5. Zhadan, I.V. (2022). Hromadianska kompetentnist: sotsialni ochikuvannia i realii: monohrafiia [Civic competence: social expectations and realities: monograph]. *National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology*. *Kropyvnytskyi*, 110 p. [in Ukrainian].

6. Kondratska, G. (2019). Rozvytok sotsialno-hromadianskykh kompetentnostei u studentiv vyshchoi shkoly [Development of socio-civic competences in higher school students]. *Young Scientist*. No.11 (75), pp. 903–906. [in Ukrainian].

7. Kontseptsiiia rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini (onovlena v redaktsii rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 zhovtnia 2022 r. № 893-r). [Concept of development of civic education in Ukraine (updated in the edition of the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 8, 2022 No. 893-r)]. *Government Courier* dated 09.11.2018. No. 211. [in Ukrainian].

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ В СТУДЕНТСЬКІЙ МОЛОДІ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ

8. Kravchynska, T. (2019). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti pedahoha Novoi ukrainskoi shkoly [Formation of civic competence of a teacher of the New Ukrainian School]. *Bulletin of Postgraduate Education. "Series "Pedagogical Sciences"*. No. 8 (37), pp. 74–85. [in Ukrainian].

9. Matvienko, O.V. & Tsykhmeystruk, O.M. (2019). Hromadianski tsinnosti yak skladova hromadianskoi kompetentnosti demokratychnoho maibutnoho vchytelia [Civic values as a component of civic competence of a democratic future teacher]. *Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov 108 Series 17. Theory and practice of teaching and upbringing*. Kyiv: Publishing House of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. No. 31. pp. 121–126. [in Ukrainian].

10. Bozec, G. (2023). Making citizenship a practice? Citizenship in schools in contemporary France. En A. P. V. Kühn y G. Graiño, (Eds.). *La educación cívica en España y en perspectiva internacional. Université Côte d'Azur presse*. No. 12, pp. 287–306. [in English].

11. Brooks, E. & Villacís, J. (2023). Formar ciudadanos y ciudadanos-líderes para nuestra sociedad: renovando la educación del carácter en las universidades. To educate citizens and citizen-leaders for our society: Renewing character education in universities. *Revista Española de Pedagogía*, No. 81 (284), pp. 51–72. [in English].

12. Jónsson, Ó.P. & Garces Rodriguez, A. (2021). Educating democracy: Competences for a democratic culture. *Education, Citizenship and Social Justice*, No. 16(1), pp. 62–77. [in English].

13. López-Meseguer, R. & MínguezVallejos, R. (2024). Civic Education: a Concept Analysis [Educación cívica: análisis del concepto]. *Teoría de la Educación. Revista Interuniversitaria*, No. 36(2), pp. 199–217. [in English].

14. Naval, C., Villacís, J. L. & Ibarrola-García, S. (2022). The Transversality of Civic Learning as the Basis for Development in the University. *Education Sciences*, No. 12(4), 240. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci12040240> [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.09.2025

УДК 378:37.035.6:172.15(075)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.344545>

Інна Ящук, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4028-3327>

Наталія Казакова, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1499-3448>

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ В СТУДЕНТСЬКІЙ МОЛОДІ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ

Стаття привчена проблемі розвитку у студентській молоді почуття патріотизму і громадянської згуртованості з урахуванням воєнного стану в країні, руйнації звичного способу життя, змін в організації освітнього процесу, переосмислення життєвих пріоритетів.

З'ясовано, що патріотизм – національна (державна) цінність, соціальне почуття і моральна якість, що кристалізується з раннього віку та збагачується новими вимірами упродовж усього життя людини під час її взаємодії з державою та суспільством; громадянська згуртованість – єдність між громадянами, окремими групами громадян, соціальними і державними інституціями, що проявляється у здатності індивіда ефективно взаємодіяти з іншими у громадській діяльності, демонструвати солідарність та зацікавленість у вирішенні проблем місцевого та національного значення.

Схарактеризовано освітньо-виховні орієнтири закладів вищої освіти у розвитку в студентів патріотизму і громадянської згуртованості, а саме: інтеграція національних цінностей у дисципліни суспільно-гуманітарного циклу і професійного спрямування; упровадження проблемного навчання, інтерактивних методів виховання, інноваційних педагогічних технологій; урахування регіонального аспекту; інформаційна підтримка; взаємодія з різними соціальними інституціями та місцевою громадою.

Окреслено педагогічний потенціал форм позааудиторної діяльності ЗВО, що забезпечують у студентській молоді розвиток почуття патріотизму і громадянської згуртованості: облаштування місць національної пам'яті в місцевих громадах та догляд за ними; волонтерська діяльність в пунктах незламності; участь у відбудові знищених ворогом міст і сіл, надання допомоги тим, хто її потребує; творчі проекти, благодійні ярмарки, акції, історичні дослідження; відзначення дат національного календаря тощо.

Ключові слова: патріотизм; громадянська згуртованість; заклади вищої освіти; студентська молодь; освітньо-виховні орієнтири; навчальна і позааудиторна діяльність.

Лит. 11.